

☞ Voorlezen en verbondenheid

“Samen lezen maakt mensen ook lezers van elkaar.”

Het Lezerscollectief is een coöperatieve vennootschap met sociaal oogmerk die overal in Vlaanderen mensen samenbrengt om grote literatuur te lezen. Bijzonder is niet alleen dat het vaak gaat om groepen die weinig of nooit in contact komen met grote literatuur, maar ook dat alles wordt voorgelezen. We hadden een gesprek met medeoprichter Dirk Terryn. **Kirstin Vanlierde**

“Jane Davis, oprichter van The Reader Organisation in Groot-Brittannië, heeft op mij een grote indruk gemaakt. Ze is opgegroeid in een gezin in kansarmoede en was als tiener compleet de pedalen kwijt. Boeken waren haar reddingsboei. Door een goeie leraar maakte ze uiteindelijk toch haar secundaire studies af – ze was ondertussen al moeder – en ging zelfs doctoreren aan de universiteit. Ze gaf er vijftien jaar les en merkte op dat ze nooit mensen tegenkwam zoals zijzelf. Blijkbaar was literatuur in die academische setting iets voor happy few. Maar die verhalen zijn toch eigenlijk voor iedereen, vond ze, zoals ik dat zelf heb meegemaakt? Ze richtte leesgroepen op over het hele land, om aan volwassenen die daar anders weinig of niet mee in contact zouden komen grote literatuur voor te lezen. Ondertussen heeft The Reader Organisation negentig werknemers in dienst en vinden er vierhonderd leesgroepen per week plaats.”

“Natuurlijk heeft Davis geen patent op voorlezen, maar heel bewust kiezen voor literaire kwaliteit is nieuw. Het is immers een hardnekkige misvatting dat je mensen met een lagere opleiding vooral geen grote verhalen moet geven en dat ze wel tevreden zijn met een detectiveroman of een stripverhaal. Geen slecht woord over die genres op zich, maar dit soort denken bestendigt juist een ongewenste situatie.

“De vraag is altijd: wat doet dit verhaal jou? En wat ik geleerd heb, is dat het in de eerste plaats het verhaal is dat mensen op hun pootjes laat vallen.”

We wilden en konden Davis' concept niet zomaar overnemen en we hebben grondig nagedacht over hoe we dit in Vlaanderen mogelijk konden maken. De vorige minister van Cultuur, Joke Schauvliege, maakte de eerste opleidingen tot leesbegeleider mogelijk. De meeste voorlezers zijn vrijwilligers, al zijn er ook mensen die het op een of andere manier kunnen laten aansluiten op hun beroep, zoals sociaal werkers of lesgevers uit de basiseducatie.”

Koffie en koekjes

Het Lezerscollectief heeft momenteel achtendertig leesplekken en werkt samen met organisaties die voet aan de grond hebben in Welzijnsschakels, woonzorgcentra, psychiatrische centra, gevangenissen... “Onze specifieke doelgroepen zijn heel divers. Maar open groepen zijn ook heel belangrijk. Een bibliotheek kan een brede ontmoetingsplek wor-

den. Zo kan bijvoorbeeld iemand die in de gevangenis in een leesgroep zat na zijn vrijlating aansluiten bij een groep in zijn omgeving.

Als minimumengagement vragen we dat de organisaties een goeie leesplek voorzien: een geschikte ruimte, koffie, thee en een koekje. Alle leesgroepen zijn gratis. Dat wilden we echt verankeren, want het begint onschuldig met twee euro voor de koffie, maar voor je het weet heb je een drempel van formaat.”

“Soms begint een leesgroep gewoon als iemand zegt: ik ga lezen voor mijn moeder die nu in een woon-zorgcentrum woont, en eigenlijk zou het fijn zijn als er meer mensen aansloten. Dat brengt een boeiend gesprek op gang als ook de directeur van zo'n centrum mee wil zoeken naar een duurzaam model. Misschien wil hij daar wel een personeelslid voor inzetten? Met zulke interessante denkpijpen zijn wij bezig.

Er is ook al iemand anders die gezegd heeft: kinderen zijn het huis uit en ik wil graag zo'n plek aanbieden in mijn huis. Die huiselijkheid is fantastisch. Alleen moeten er dan wel heel duidelijke afspraken zijn dat het gratis blijft en openstaat voor iedereen.”

“Er zijn veel boeiende onderzoeken die het belang van lezen aantonen”, weet Dirk Terryn. “Sommige zijn kwalitatief, over het effect van poëzie op de concentratie en de medische evolutie van dementerende personen bijvoorbeeld. Maar er zijn ook neurologische onderzoeken waarin we zien dat er bij mensen die een gedicht lezen van een grote dichter als Shakespeare of Wordsworth niet alleen het taalcentrum in de hersenen wordt geprikkeld, maar ook hun emotioneel centrum. Dat zijn nog geen harde bewijzen, maar het laat vermoeden dat dit soort hersenactiviteit positieve effecten heeft op onze geestelijke toestand.

“De enorme rijkdom van dit project is het informele, het gezellige. In onze individualiserende samenleving met virtuele contacten waarin mensen steeds vaker met elkaar praten zonder elkaar te zien, is dit een herontdekking van wat een ontmoeting eigenlijk is.”

Lezen is een fantastische manier om het leven meer dimensies te geven. Je komt in aanraking met complexiteit, maar vanop afstand, want het verhaal is niet jouw leven. Toch oefen je wel, want je bent tijdens het lezen wel voor een stuk dat personage. In een

goed boek leef je mee, en dat verrijkt je leven met ervaringen die je zelf misschien nooit zou gehad hebben.”

Net mijn moeder

“In het begin worden er vooral kortverhalen gelezen, en er wordt telkens afgesloten met een gedicht. Hoewel veel mensen daar niet spontaan naar grijpen en er in het begin ook wat twijfel over is, merken we dat dat toch enorm geapprecieerd wordt. Alle deelnemers krijgen de tekst. Er zijn mensen die hooggeletterd zijn en genieten van het luisteren; er zijn mensen die graag de tekst volgen; er zijn mensen die laaggeletterd of analfaabeet zijn maar dat niet hoeven te zeggen. En eigenlijk doet dat er ook helemaal niet toe. Nooit wordt er iemand aangeduid om zijn mening over de tekst te geven of ineens te moeten voorlezen. Als leesbegeleider maak je een gesprek mogelijk, maar niemand móet praten. Er zijn groepen waar mensen een jaar lang zwijgen maar altijd aanwezig zijn. En als er gepraat wordt, gaat dat nooit over wat er moet gezien worden in de tekst en waarover hij al dan niet gaat. De vraag is: wat doet dit verhaal jou? En wat ik geleerd heb, is dat het in de eerste plaats het verhaal is dat mensen op hun pootjes laat vallen. Er was ooit een vrouw die in tranen uit-

barstte: “Dit is net mijn moeder!” Zij had de behoefte om over haar overleden moeder te vertellen en daar werd respectvol naar geluisterd. We zeggen niet: laten we dit rouwproces nu eens therapeutisch onder de loep nemen. Maar door verder te lezen zegt diezelfde vrouw vijf pagina’s verder: “Dit zou mijn moeder nooit gedaan hebben!”. Want het gaat in dat verhaal natuurlijk ook niet over haar moeder. Er zijn wel raakpunten, dingen die even heel sterk binnenkomen. Het is mooi hoe de verhalen zelf heel dichtbij komen en dan ook zelf weer afstand creëren.”

“Je mag mensen vooral niet onderschatten. Een van de deelnemers zei ooit: die poëzie heeft mij woorden en gedachten gegeven die ik niet meer had.”

“Soms zegt iemand die zelf een moeilijk proces doormaakt: ik vind het fantastisch wat dat verhaal doet. Maar je hebt ook wel eens een groep die zegt: het leven is zo al zwaar genoeg voor ons, mag het niet eens iets lichters zijn? Dan is het de kunst om een aan-

bod hebben dat toch literair is maar lichter van toon. Het moeten niet altijd zwaar melancholische verhalen zijn over de moeilijkste vormen van loslaten. Maar je mag mensen vooral niet onderschatten. Een van de deelnemers zei ooit: die poëzie heeft mij woorden en gedachten gegeven die ik niet meer had.”

Rust inplannen

Op de vraag of lang luisteren niet te veel concentratie vereist, antwoordt Dirk Terryn overtuigd van niet. “Integendeel. We onderschatten vaak hoe intens en moeilijk stil lezen wel is. Het vraagt heel veel concentratie en innerlijke rust. Mensen die zware medicijnen moeten nemen of met een psychiatrisch probleem worstelen, geven dat duidelijk aan en zijn dankbaar dat ze in plaats daarvan kunnen luisteren. Ook mensen die gewoon in de stress en spanningen van alledag zitten, zeggen vaak zelf dat ze alleen op vakantie nog aan lezen toekomen. Samen lezen zorgt er dus ook voor dat je die rust voor jezelf inplant, en dat kan heel veel deugd doen.”

Aan taalonderricht doet het Lezerscollectief niet. “Daar zijn andere, uitstekende organisaties voor, en als je het verhaal telkens moet onderbreken om woorden uit te leggen of te

vertalen, blijft er uiteindelijk weinig van over. Er lopen momenteel wel twee experimenten in de lerarenopleiding, maar ook daar zijn we voorzichtig mee. In een onderwijssituatie krijg je een heel snel een formele context, met de bedoeling dingen aan te leren of boeken te promoten. De enorme rijkdom van dit project is juist het informele, het gezellige. In onze individualiserende samenleving met virtuele contacten waarin mensen steeds vaker met elkaar praten zonder elkaar te zien, is dit een herontdekking van wat een ontmoeting eigenlijk is. En dan nog een ontmoeting die ergens over gaat, geen geklets of vlugge babbel. Een goed vriendschaps gesprek is ook zoiets. We moeten niet schuwen dat het echt intens en krachtig is. Zeker omdat het kan vertrekken van iets wat ons allemaal overstijgt: een verhaal dat we nog niet op voorhand kennen. Mensen luisteren en delen met elkaar wat de tekst met hen doet. Dat is zo mooi: dat je samen leest maar ook samen lezers wordt van elkaar.”

• In november verschijnt ‘Samen sterke verhalen vertellen’, een bloemlezing van verhalen en gedichten die gebruikt (kunnen) worden tijdens de voorleessessies. Uitgeverij Vrijdag, 25 euro.